

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра загальної економічної теорії та економічної політики

Допущено до захисту
Завідувач кафедри

д.е.н., професор Уперенко М.О.
“28” травня 2018р.

ВИПУСКНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня бакалавра
зі спеціальності 6.030501 «Економічна теорія»

за темою:

**Саморегулювання – порівняльні переваги, форми та умови
розвитку**

Виконавець

Альошина Карина В'ячеславівна
Факультету економіки та управління підприємництвом

(підпис)

Науковий керівник

к.е.н., доцент
Щербак А.В.

(підпис)

Одеса 2018

План

Вступ.....	5
Розділ 1. Теоретичні засади саморегулювання	
1.1. Необхідність та сутність саморегулювання у ринковій економіці....	
1.2. Саморегулювні організації, їх сутність та функції.....	
1.3. Саморегулювання та співрегулювання.....	
Розділ 2. Саморегулювання в розвинених країнах: переваги та недоліки...	
2.1. Діяльність саморегулювних організацій.....	
2.2. Обмеженість використання саморегулювання.....	
2.3. Умови ефективності саморегулювання.....	
Розділ 3. Стан та перспективи саморегулювання в Україні.....	
3.1. Правові основи та стан саморегулювання в Україні.....	
3.2. Шляхи розвитку саморегулювання у Україні.....	
Висновки.....	
Список літератури	

ВСТУП

Актуальність питання

Світовий досвід показує, що саморегулювання бізнесу в ряді випадків може бути ефективною альтернативою державному втручанню в економіку, забезпечуючи зниження державних витрат на регулювання, велику гнучкість і більше врахування інтересів учасників ринку.

У різних країнах саморегулювання широко застосовується на ринках фінансових, медичних, юридичних, консалтингових послуг, в сфері реклами, телекомунікаційних послуг тощо.

Саморегулювання існує також в Україні, хоча і не є широко поширеним явищем. Організації саморегулювання діють на ринку цінних паперів, в сфері ріелторської діяльності, страхування, оціночної діяльності тощо. Необхідність розвитку саморегулювання в нашій країні пояснюється недоліками діючої системи державного регулювання, яка є неефективною та корумпованою

З іншого боку, організації саморегулювання можуть істотно обмежувати конкуренцію, створюючи вхідні бар'єри на ринок і ігноруючи інтереси аутсайдерів. Тому використання інституту саморегулювання як альтернативного державному регулюванню способу подолання провалів ринку вимагає визначення умов, при яких розвиток саморегулювання можливо і виправдано з точки зору інтересів учасників ринку і громадських інтересів.

Необхідність державного сприяння становленню інституту саморегулювання знайшла відображення в програмних документах багатьох пост-соціалістичних країн. Адміністративні реформи прямо пов'язані із заміщенням державного втручання саморегулюванням. Адже головне і невиконане завдання адміністративної реформи, яка розтягнулась у часі, полягає в передачі на суспільний рівень надлишкових державних функцій, які в умовах планової економіки були всеохоплюючими. Якщо в розвинених країнах цей процес еволюційно ініціювався «знизу», то в пострадянських країнах це робиться «зверху».

Включення України у світовий інтеграційний простір вимагає прийняття

певних загальносвітових «правил гри». Ці правила припускають приведення внутрішнього інституціонального середовища у відповідність із вимогами відкритості, соціальної орієнтованості, науково-технічного прогресу та інших складових, характерних для сучасного розвитку економіки. Для розвитку українського суспільства вирішального значення набуває вдосконалення форм публічного регулювання економічної діяльності.

Криза 90-х років минулого століття для України виявилась найбільш тяжкою в часі, обвальною щодо розміру ВВП та обтяжливою щодо втрат заощаджень населенням та обігових коштів підприємствами, характеризувалась стрімким та глибоким падіння рівня життя населення. З усіх пострадянських країн економіка країни почала зростати найпізніше - після 10-ти річного падіння лише з 2000 року. При цьому слід зазначити, що стартові умови розбудови самостійної держави після розпаду СРСР в Україні були досить прийнятними порівняно з іншими колишніми республіками.

В 2008-2009 роках на фоні світової спільноти Україна зазнала найбільш відчутних наслідків світової фінансової кризи. В 2009 році Україна мала найбільше падіння ВВП - 15% [1], а за обсягами запозичених кредитів в МВФ в 2010 році займала друге місце в Європі після Греції.

За таких умов особливо актуальним постає питання про співробітництво держави, бізнесу і науки в напрямку розвитку ефективної економічної, соціальної і інституціональної структури державного регулювання економікою, що вимагає доповнення та розширення державного регулювання саморегулюванням. Розвиток саморегулювання, як доступної альтернативи державному регулюванню, є необхідним чинником підвищення якості регулювання в цілому в розв'язанні проблем неефективних адміністративних бар'єрів та тотальної корупції [2-4]. В зведеному рейтингу Transparency International на одному рівні з Україною перебувають такі країни як Гондурас, Нігерія, Того, Філіппіни, Бангладеш, Сьєрра-Леоне, Зімбабве. Неприпустимий рівень корупції для демократичної країни підтверджується аналізом результатів дослідження українських підприємств з метою оцінки проблем корупції у сфері отримання доку-

ментів дозвільного характеру на будівництво та операції з землею, яке було проведено в рамках реалізації проекту „Сприяння активній участі громадян у протидії корупції “Гідна Україна” [5,6].

Зменшення тотальної корупції, створення більш сприятливих умов для розвитку бізнесу, передачі прав прийняття рішення та матеріальної відповідальності на самих учасників ринку на сьогодні розглядається як один з чинників зростання економіки країни, що пов'язано з децентралізацією державного регулювання, використанням потенціалу саморегулювання.

Питання саморегулювання ринку розглядаються на різних рівнях державного регулювання та на різних галузевих ринках. Цією проблематикою займаються як спеціалісти державних органів, фахівці галузевих ринків, так і вітчизняні науковці: М. Михайліді, В. Ветров, Д. Назаров, І. Рекуненко, Ю. Суркова, М. Беззубова, М. Бурмака, С. Мошенський, І. Дорошенко та ін. Також особливий внесок в розвиток саморегулювання зробили такі російські і західні вчені та економісти як П. Лансков, Я. Міркін, В. Рубцов, А.Россошанський, А. Рот, В. Плескачевський. У дослідженнях науковців не досить повно враховано особливості впливу організаційно-економічного механізму саморегулювання на розвиток вітчизняного інституційного середовища.

У розвинених країнах саморегулювання і державне регулювання ринку здійснюються паралельно, взаємно доповнюючи і збагачуючи одне одного. Через нагромадження невідповідностей вимогам послуг, які надавались споживачам, вироблялися і ухвалювалися корпоративні стандарти, що максимально відображали ці вимоги, формувалася система корпоративної відповідальності співтовариств підприємців і професійних співтовариств. Такі умови розвитку суспільства мінімізували прояви корупції.

Мета дослідження:

розкриття змісту поняття «саморегулювання», визначити його переваги та умови розвитку.

В ході дослідження будуть вирішені наступні завдання:

- дослідження необхідності та сутності саморегулювання;

- класифікація організацій саморегулювання за різними критеріями;
- аналіз ефективності саморегулювання;
- визначити стан саморегулювання в Україні і надати рекомендації по його використанню як інструменту економічної політики.

Об'єктом дослідження є системи саморегулювання господарської діяльності на різних ринках.

Предметом дослідження є саморегулювання як економічний інститут і альтернатива державного регулювання ринків.

Методологія. Теоретико-методологічною базою дослідження стали наукові роботи українських і зарубіжних учених з питань розвитку саморегулювання. У процесі дослідження було використано загальноприйняті методи наукового пізнання: аналіз і синтез, наукове абстрагування, метод аналогій, кількісний і якісний аналіз, історико-логічний аналіз.

Інформаційною базою дослідження слугували монографічні видання та інші наукові публікації вчених, законодавчі акти України, матеріали щодо діяльності саморегулювних організацій, розміщені у інтернеті.

ВИСНОВКИ

Саморегулювання - це інститут, в рамках якого групою економічних агентів створюються і змінюються легітимні (що не суперечать формальним, встановленим державою) правила, що регулюють господарську діяльність цих агентів, об'єкти контролю мають можливість легітимно керувати поведінкою контролера (регулятора).

Організації саморегулювання важливо розрізняти від інших бізнес-асоціацій. Головним критерієм виявлення є делегування ленами організації саморегулювання наступних функцій: створення та підтримка стандартів професійної діяльності, моніторинг діяльності членів і використання санкцій за порушення стандартів діяльності, створення систем позасудового урегулювання спорів між членами асоціації та з аутсайдерами.

Саморегулювання як регулювання певних сфер через бізнес необхідно відрізняти від співрегулювання яка представляє собою систему участі в регулюванні різноманітних економічних агентів: держави, бізнесу, споживачів, найманих працівників, проте в реально діючих організаціях саморегулювання можуть існувати (а іноді необхідно) елементи співрегулювання.

Найбільш суттєвими науковим результатом, що відображає новизну та теоретичне значення, є наступне: принципова відмінність між розвитком саморегулювання в розвинених країнах і в Україні, Росії та інших пострадянських країнах полягає не в природі саморегулювання як такого, а в джерелі виникнення: у розвинених країнах світу процес об'єднання підприємців у некомерційні організації з метою саморегулювання ринків і професійної діяльності проходив природнім шляхом у ході історичного розвитку й за відсутності спеціального законодавства, і на сьогоднішній день ефективно використовується як альтернатива державному регулюванню (державному ліцензуванню). Своє регулювання учасники ринку будували без участі держави, без участі влади, інститутів споживачів.

В Україні ж, з'явилась думка, що країна з кожним роком усе більше по-

требує саме такої моделі розвитку відносин влада-підприємництво-споживач і на використання інституту саморегулювання багато хто покладає великі надії. Дійсно, основною характеристикою української економіки з погляду можливості і доцільності розвитку саморегулювання є наявність у більшості сфер економічної діяльності надлишкового адміністративного тиску, що гальмує її розвиток та супроводжується тотальною корупцією. На державному рівні підтверджується факт наявності 40% економіки в тіньовому секторі.

Обґрунтовано, що у вітчизняних умовах широкого розвитку адміністративних бар'єрів як особливого інституту, що забезпечує потік приватних доходів як до державних, так і до «комерційних» операторів, існує велика ймовірність того, що схеми саморегулювання також можуть бути використані як адміністративний бар'єр, що підтверджує й російський досвід. Слід максимально врахувати недоліки російської практики впровадження інституту саморегулювання, адже фактично в Росії спостерігається: неможливість участі у СРО, а відповідно і здійснення діяльності підприємствами малого і середнього бізнесу, для яких фінансування участі у СРО є не підйомним; поява нових видів корупції; поява СРО-одноденок і махінації з коштами компенсаційного фонду; монополізація ринків, взагалі суттєве подорожчання для бізнесу дозволів на виконання певних робіт порівняно з ліцензуванням, що не може не відобразитись на вартості кінцевої продукції.

Аби корисна ідея саморегулювання в підприємстві та професійних об'єднаннях не перетворилась у профанацію, має бути виключена можливість адміністративного тиску на потенційних учасників СРО щодо їх участі у СРО; базове законодавство щодо СРО повинно враховувати перш за все інтереси суспільства, підприємництва, професійної спільноти, а не нового формату чиновництва від СРО. видше за все, по багатьох видах діяльності нам ще зарано відправляти бізнес у «вільне плавання» і запроваджувати обов'язкову участь у саморегулювальних організаціях.

Усунення бар'єрів і економічно необґрунтованих обмежень залишається основним завданням саморегулювальних організацій в області підтримки бізне-

су і створення конструктивного діалогу бізнесу з державою з врахуванням балансу інтересів.

Організації саморегулювання є виробниками трьох видів благ. В загальному вигляді з точки зору членів організації головним стимулом до участі є можливість отримання приватних благ. Колективні та суспільні блага є похідними.

У будь-якому випадку організації саморегулювання не можуть представляти інтереси малого бізнесу. Тому в тих галузях, де не діють крупні фірми, саморегулювання ускладнене та малоефективне, що не заперечує можливості кооперації малих фірм.

Та на основі позитивних та негативних сторін саморегулювання обґрунтовані загальні умови ефективності саморегулювання. І порівняльна неефективність більш вірогідна у тих галузях, де є обов'язковість членства як умови допуску на ринок. В Україні саморегулювання проявляється в різних сферах по-різному. Законодавець, вводячи відповідне регулювання, не орієнтується на жодні концептуальні документи, що мали б визначати засадничі принципи функціонування СРО. Цей процес відбувається точково та безсистемно. Відсутність комплексного підходу до впровадження саморегулювання призводить до:

- нерозуміння суб'єктами господарювання його сутності, переваг та недоліків;
- неможливості фактичного утворення СРО в тих сферах, де це не передбачено законом;
- відсутності усіх необхідних нормативних механізмів для реального запуску СРО на певному ринку

Аналіз діяльності СРО в Україні свідчить про фактичну відсутність саморегулювання там, де це допускається законодавством та, навпаки, існування організацій з ознаками та функціями, притаманними СРО, там, де на рівні НПА не передбачена можливість такого виду регулювання підприємницької професійної діяльності.

На сьогоднішній день визначення та ознаки СРО вдається знайти хіба що у наукових публікаціях. У зв'язку із відсутністю системного нормативного регулювання даного питання, під сумнів ставиться відповідність між статусом СРО та реальними ознаками таких організацій. У більшості випадків існування СРО в Україні можна говорити про саморегулювання всередині організації, але ніяк не на ринку підприємницької професійної діяльності, представниками якого є члени організації

ляхами розвитку саморегулювання будуть створення системного і цілісного правового підґрунтя, що забезпечить ефективне, функціонування саморегулювних організацій

Використовуючи світовий досвід саморегулювання, розробити та запропонувати вітчизняним суб'єктам підприємницької та професійної діяльності прийнятні для них моделі та практики, які містили б характерні особливості української правової системи з ментальної та соціально-економічної точок зору.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Офіційний сайт Держкомстату України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua.
2. Крючкова П.В. Саморегулирование хозяйственной деятельности: институциональный анализ / П.В. Крючкова. - М.: ТЕИС, 2005. - с.
3. Руководство EASA по созданию организации саморегулирования. Практические рекомендации по созданию и развитию системы саморегулирования рекламы. Европейское издание, 2008. - 32 с.
4. Атаманчук Г.В. Обеспечение рациональности государственного управления / Г.В. Атаманчук. - М., 1990. – 335 с.
5. В Украине по-прежнему зашкаливает уровень коррупции [Електронний ресурс]. - Режим доступа: <http://gorod.dp.ua/news/news.php>.
6. Корупція в Україні. Національне дослідження стану корупції у сфері регуляторної політики: отримання документів дозвільного характеру на будівництво та операції з землею. Звіт за результатами соціологічного дослідження. – Київ, 2008-2009. – с.
7. Науменко А.В. Щодо переходу до саморегулювання оціночної діяльності в Україні / А.В. Науменко // Часопис Київського університету права. - 2009. - № . - С. -234.
8. Регуляторна політика: Нові можливості / за ред. К. Ляпіної. – К. : Ін-т конкурентного суспільства, 2004. – 170 с.
9. Пономарьова Л. С. Бізнес-асоціації в Україні як суб'єкти регуляторної політики та самоорганізації підприємництва [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/db/2007-1-1/doc/2/15.pdf>.
10. Сімпсон Р. Регулювання послуг загального інтересу в ЄС / Р. Сімпсон, О. М. Синкова. – О.: ОНЮА, 2004. – С. 35–36.
11. Яворська Т. В. Саморегулювання у страховому підприємстві України / Т. В. Яворська // Формування ринкових відносин в Україні. – 2012. – № 2. – С. 106–109.

12. Залєтов О. М. Сутність і принципи саморегулювання на страховому ринку / О. М. Залєтов // Вісник ЖДТУ. – 2013. – № 2(64). – С. 235–238. – (Серія: Економічні науки).
13. Добровольська В. В. Державне регулювання та саморегулювання у сфері підприємництва / В. В. Добровольська // Актуальні проблеми держави і права. – 2005. – Вип. 25. – С. 302–305
14. Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні: Закон України від 12.07.2001 № 2658-III // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2001. – № 47. – Ст. 251.
15. Про депозитарну систему України: Закон від . 7. № 5178-VI // Відомості Верховної Ради(ВВР). – 2013. – № 39. – Ст. 517
16. Суркова Ю. Самоврядні організації як модель державно-суспільного партнерства на будівельному майдані / Ю. Суркова // Вісник КНТЕУ. - 2009. - № . - С. -35.
17. Беззубова М.О. Саморегулювання бізнесу як напрям вдосконалення регуляторного середовища бізнесу в Україні / М.О. Беззубова // ХНТУ «ХПІ». - Вчені записки. - 2009. - С. 26-34.
18. Плескачевский В. Саморегулирование в строительстве привело к появлению новых видов коррупции [Електронний ресурс]. / В.Плескачевский // Российская Бизнес-газета. - №7 (11) от 6 апреля 2010 года. - Режим доступа: <http://www.rg.ru/2010/04/06/otrasl.html>.
19. Борденюк В. І. Теоретичні аспекти співвідношення категорій саморегулювання, самоврядування та управління. Юридична Україна. 2004. С. 18–27.
20. Онуфрієнко О. Регулятивні функції саморегулювних організацій на ринку цінних паперів. Підприємництво, господарство і право. 2003. № 2. С. 58–59.
21. Філатова Н. Ю. Правове регулювання саморегулювних організацій у зарубіжних державах: особливості і тенденції. Унт-ські наук. записки. 2012. С. 205–213.

22. Беззубова М. О. Регулювання розвитку малого і середнього бізнесу: автореф дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.00.03 – економіка та управління національним господарством. Київ, 2009. С
23. Гончаренко О. Конституційні засади саморегулювання господарської діяльності. Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. 2016. No 1(84). С. 28–36.
24. О вопросах саморегулирования виртуального содержания (саморегулирование и охрана пользователей от противоправного или причиняющего вред содержанию новых информационных и коммуникационных услуг): Рекомендация Комитета министров Совета Европы государствам-членам : принята 5 сентября 2001 г. на 762-м заседании Представителей министров. URL: <http://www.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc;base=INT;n=32414>.
25. Руководство EASA по созданию организации саморегулирования. Практические рекомендации по созданию и развитию системы саморегулирования рекламы. Европ. изд. 2008 г. URL: [http://easaalliance.org/sites/default/files/Guide%20to%20Setting%20Up%20an%20SRO%20\(2008\)%20-%20Russian%20version.pdf.21](http://easaalliance.org/sites/default/files/Guide%20to%20Setting%20Up%20an%20SRO%20(2008)%20-%20Russian%20version.pdf.21).
26. Саморегулівні організації оцінювачів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.spfu.gov.ua/ua/content/spfestimateappraisers.html>.
27. Саморегулівні організації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.nssmc.gov.ua/fund/sro>.
28. Зелена книга "Саморегулювання в Україні" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://regulation.gov.ua/book/50-zelena-kniga-samoreguluvanna-v-ukraini>
29. Зверяков М. І. Національна економічна система: проблеми теорії: монографія / М. І. Зверяков. – Одеса: Астропрінт, 2012. – 320 с.
30. Зверяков М. І. Теорітичні і методологічні основи дослідження економічних відносин в Україні в умовах інтеграції в глобальний процес розвитку. – О.: Атлант, 2016. – 389 с.
31. Зверяков М. И. Уроки рыночной трансформации в Украине / М. И. зверяков // Экономика Украины. – 2016. – № 8. – С. 7-25.